

EUROPOS SAJUNGOS ĮMONIŲ TEISĖS UNIFIKAVIMAS IR ĮMONĖMS TAIKYTINOS TEISĖS PROBLEMA

Doktorantas Ignas Vėgėlė

Lietuvos teisės universitetas, Teisės fakultetas, Tarptautinės teisės ir Europos Sąjungos teisės katedra,
Ateities g. 20, 2057 Vilnius
Telefonas 71 46 69
Elektroninis paštas tek@ltu.lt

*Pateikta 2001 m. sausio 11 d.
Parengta spausdinti rugsėjo 10 d.*

*Recenzavo Lietuvos teisės universiteto Teisės fakulteto Tarptautinės teisės ir Europos Sąjungos teisės katedros
vedėjas doc. dr. S. Katuoka ir šios katedros dr. V. Jaruševičius*

S a n t r a u k a

Straipsnyje nagrinėjama viena aktualiausių Europos Sąjungos įmonių teisėje – įmonėms taikytinos teisės problema ir jos įtaka Europos Sąjungos įmonių teisės unifikavimui. Jame pateikiama įmonėms taikytinos teisės nustatymo kriterijų analizė bei aptariama įmonėms taikytinos teisės reguliavimo sfera.

Straipsnyje analizuojama Konvencija dėl abišalio įmonių pripažinimo atskleidžiant pagrindinę priežastį – nesutarimą dėl taikytiną teisę reglamentuojančių nuostatų, dėl kurios ši Konvencija neįsigaliojo. Jame taip pat nagrinėjamos Europos Bendrijų steigimo sutarties nuostatos, susijusios su įmonių steigimosi laisve, bei Teisingumo teismo sprendimai, pažymint būtinumą suvienodinti įmonėms taikytinos teisės nustatymo kriterijus visose Europos Sąjungos valstybėse.

Po Antrojo pasaulinio karo šešioms Europos valstybėms pasirašius 1951 m. Europos anglių ir plieno bendrijos steigimo, 1957 m. Europos ekonominės bendrijos steigimo bei tais pačiais metais Europos atominės energetikos bendrijos steigimo sutartis, buvo įsteigtos trys Europos Bendrijos, kurių vienas pagrindinių tikslų buvo šių Europos valstybių atitinkamų ekonomikos sektorių integracija. Sukūrus Europos Sąjungą (toliau straipsnyje – ES), vienas svarbiausių Europos Bendrijos steigimo sutarties (toliau – EB sutartis) uždavinių tebebuvo laipsniškai sukurti vidaus rinką, kurią sudarytų erdvė be vidaus sienų, kurioje būtų laiduojamas laisvas prekių, asmenų, paslaugų ir kapitalo judėjimas [1, 14 str.].

1. EUROPOS SAJUNGOS ĮMONIŲ TEISĖS UNIFIKAVIMO ETAPAI

Norint užtikrinti erdvę be vidaus sienų ir laiduoti steigimosi laisvę, Europos Bendrijai neišvengiamai reikėjo siekti tam tikro įmonių teisės unifikavimo. Per daugiau kaip 30 metų buvo sukurta nemažai teisės aktų, reglamentuojančių skirtingus įmonių teisės veiklos aspektus. Pastangas unifikuoti ES įmonių teisę galima būtų suskirstyti į keletą etapų.

Pirmasis etapas, prasidėjęs 1968 m., buvo ypač vaisingas. Per dešimtį metų buvo reglamentuoti įmonės duomenų viešumo klausimai (Pirmoji Tarybos direktyva), ribotos atsakomybės bendrovių steigimas, įmonių įstatinio kapitalo didinimo ir mažinimo bei kapitalo išsaugojimo klausimai (Antroji Tarybos direktyva), įmonių jungimosi klausimai (Trečioji Tarybos direktyva), įmonės prievolė atskleisti tam tikrus finansinius duomenis ir rengti vienodos formos finansinės atskaitomybės dokumentus (Ketvirtoji Tarybos direktyva). Šiame etape

taip pat buvo bandoma sureguliuoti įmonių pripažinimo ir joms taikytinos teisės klausimus.

Kitame dešimtmetyje (1978–1988 m.) buvo išleisti teisės aktai, pataisantys bei papildantys jau priimtas direktyvas, taip pat buvo priimtos kelios naujos įmonių teisės direktyvos. Jos reglamentuoja akcinių bendrovių padalijimą (Šeštoji Tarybos direktyva), konsoliduotų ataskaitų ruošimą (Septintoji Tarybos direktyva), auditorių kvalifikaciją (Aštuntoji Tarybos direktyva), tam tikrus bendrijų veiklos aspektus (Tarybos direktyva 83/349/EEC bei 90/605/EEC).

Po 1988 m. Europos Bendrijos įmonių teisės unifikavimas, 1989 m. priėmus dar keletą svarbių direktyvų, įstrigo. Ir nors 1989 metais buvo sukurta pirmoji bendra Europos įmonės forma – Europos ekonominių interesų grupė, buvo reglamentuoti tam tikri įmonių filialų veiklos (Vienuoliktoji Tarybos direktyva), įmonių, kuriose tėra vienas akcininkas, veiklos (Dvyliktoji Tarybos direktyva) aspektai, tačiau tokios svarbios direktyvos kaip Penktoji, reglamentuojanti įmonės valdymo organų struktūrą, bei Devintoji, reglamentuojanti grupės įmonių veiklą, tebėra tik projektai [2, p. 963], taip pat vis dar nepriimta Tryliktoji bei Dešimtoji Tarybos direktyvos, atitinkamai reglamentuojančios skirtingose valstybėse narėse esančių įmonių susijungimą bei įmonės vertybinių popierių įsigijimą. Kitų bendrų Europos įmonių formų – Europos ribotos atsakomybės bendrovės, vadinamos *Societas Europa*, Europos kooperatinės bendrijos (angl. *European Cooperative society*), Europos asociacijos (angl. *European Association*), Europos pasitikėjimo bendrijos (angl. *European mutual society*) – projektai taip pat nebuvo priimti. Šiame etape ypač išryškėjo prieštaringiausios Europos valstybių įmonių teisės nuostatos: įmonėms taikytinos teisės, darbuotojų dalyvavimo įmonės valdyme, įmonių grupių veiklos reglamentavimo ir kitos. Būtent nuo šių klausimų suderinimo ES įmonių teisėje labai priklauso tolesnis ES įmonių teisės unifikavimo laipsnis.

Pažymėtina, kad šiame straipsnyje naudojama įmonių sąvoka atitinka bendrovių ir firmų sąvoką, nustatytą EB sutarties 48 straipsnio 2 dalyje¹. Šiame darbe naudojama įmonių teisės unifikavimo sąvoka reiškia ES institucijų bei ES valstybių narių pastangas suvienodinti bei suderinti įmonių teisę ES valstybėse narėse.

2. ĮMONĖMS TAIKYTINA TEISĖ

Viena opiausių ir sudėtingiausių problemų tiek tarptautinėje privatinėje teisėje, tiek ES įmonių teisėje yra įmonėms taikytinos teisės unifikavimo problema. Tai yra suvienodinimas kriterijų, kuriais remiantis nustatoma teisės sistema, kuri reguliuotų užsienio įmonės teisinį statusą bei santykius, atsirandančius įmonėje. Tarptautinėje privatinėje teisėje tai išreiškiama kaip „forumo“ vietos (*lex fori*) kolizinės normos nuoroda į konkrečios valstybės teisės sistemą, kurios norminiai aktai reguliuoja teisinę įmonės padėtį [3, p. 41–42]. Neretai kolizinės normos nuoroda į valstybės, kurios įstatymai reguliuoja įmonės statusą ir santykius, atsirandančius pačioje įmonėje, tarptautinėje privatinėje teisėje įvardijama kaip juridinio asmens tautybė ar valstybinė priklausomybė (vok. *Staatsangehörigkeit*, rus. *gosudarstvenaja prednadležnost*, angl. *nationality*).

¹ EB sutarties 48 straipsnio 2 dalis nustato, kad „bendrovės arba firmos“ – tai bendrovės arba firmos, įkurtos vadovaujantis civiline arba komercine teise, įskaitant kooperatyvus ir kitus viešosios ar privatinės teisės juridinius asmenis, išskyrus nesiekiančiuosius pelno.

2.1. Įmonėms taikytinos teisės reguliavimo sfera

Teisės teorijoje klausimai, kuriuos turėtų reguliuoti valstybė, kurioje yra įsteigta ar kurioje yra įmonės nuolatinė ar registruota buveinė, nėra galutinai apibrėžtas. Turbūt tiksliausiai šią problemą išsprendžia profesorius L. Kuhnas, apibrėždamas, kad užsienio juridinis asmuo gali atlikti visus veiksmus, kuriuos leidžia jo įstatai, išskyrus tuos, kurie prieštarauja valstybės, kurioje veikiama, įstatymams [4, p. 131]. Čia pateikiamas sprendimas, susijęs su įmonės teise vykdyti tam tikrą veiklą. Lieka atsakyti į klausimus, kokios valstybės įstatymai reguliuoja užsienio įmonės statusą, sprendimų priėmimo procedūras ir kita. Apibendrinant privatinės teisės teorijoje pateikiamus pavyzdžius, galima teigti, kad valstybės, kurioje įmonė yra įsteigta ar kurioje ji turi nuolatinę, registruotą buveinę, įstatymai paprastai reglamentuoja pačioje įmonėje atsirandančius santykius (vadinamoji *internal affairs* doktrina). Įmonės vidaus santykių sudėtis bei kiek ir koku mastu šie santykiai yra reguliuojami priklauso nuo kiekvienos konkrečios valstybės įstatymų. Paprastai šiems klausimams yra priskiriami santykiai tarp įmonės savininkų ir vadovybės, tarp akcininkų, turinčių skirtingų klasių akcijas, akcininkų ir darbuotojų, akcininkų ir kreditorių. Šiems klausimams priskiriama įmonių valdymo organų struktūra, sprendimų priėmimas, teisė į įmonėje turimą informaciją, teisė apskųsti valdymo organų sprendimus ir veiksmus teismui arba arbitražui ir kita. Čia paminėtina ir kita ypač aštri problema ES įmonių teisėje – darbuotojų teisė dalyvauti valdant įmonę. Pavyzdžiui, Vokietijoje darbuotojams garantuojama ir detalai reglamentuojama teisė dalyvauti valdant įmonę, o Anglijos teisė darbuotojams nesuteikia beveik jokios teisės dalyvauti valdant įmonę. Taigi nuo to, kokios valstybės teisė bus taikoma, t.y. kurią valstybės teisės sistemą nurodys kolizinė norma, priklausys ir darbuotojų teisės toje užsienio įmonėje.

Įmonės likvidavimas ir reorganizavimas paprastai priskiriami įmonėms taikytinos teisės reguliavimo sferai, tačiau tai irgi nėra visuotinai pripažinta taisyklė. Pavyzdžiui, Anglijos teismui suteiktos teisės likviduoti (angl. *wind-up*) Anglijoje veikusį užsienio įmonės filialą arba net taikyti likvidavimo užsienio įmonės turtui procedūrą, jei tuo būtų galima patenkinti Anglijoje esančių įmonės kreditorių reikalavimus [5, p. 445–450].

2.2. Įmonėms taikytinos teisės nustatymo kriterijai

Europos Sąjungos narės taiko skirtingus kriterijus, siekdamos nustatyti įmonėms taikytiną teisę. Vienu valstybių įstatymais nukreipia į valstybės, kurioje yra įsteigtas ar registruotas juridinis asmuo, įstatymus. Tai vadinamasis inkorporacijos (angl. *incorporation*) kriterijus, kurį dar galima būtų apibūdinti kaip formalųjį. Inkorporacijos esmė yra ta, kad tik valstybė, kurioje yra sukuriamas koks nors struktūrinis–teisinis vienetas, šiam subjektui gali suteikti juridinio asmens teises, taigi ir reguliuoti santykius įmonėje. Šį taikytinos teisės nustatymo kriterijų su tam tikrais nedideliais skirtumais yra pasirinkusios Didžioji Britanija, Airija, Danija ir Olandija. Iš dalies į šį kriterijų panašius yra pasirinkusios Ispanija ir Švedija. Pažymėtina, kad šis kriterijus yra naudojamas daugelyje Jungtinių Amerikos Valstijų, kurios taip iš esmės sureguliuojo įmonėms taikytinos teisės problemą. Tiesa, bendro inkorporacijos kriterijaus pripažinimas Jungtinėse Amerikos Valstijose sukėlė ir tam tikrų neigiamų padarinių¹.

Visos likusios ES valstybės įmonėms taikytinai teisei nustatyti pasirinko įmonės buveinės kriterijų, konkretizuodamos jį kaip pagrindinės veikimo vietos arba valdymo organų (ar administracinio centro) buvimo vietos kriterijus. Pažymėtina ir tai, kad dauguma valstybių taikydamos minėtą kriterijų reikalauja, kad įmonės buveinė būtų reali ir sutaptų su jos registruota buveine. Tokiu atveju įmonė, norėdama vykdyti ūkinę veiklą valstybėje, kuri taiko įmonės buveinės kriterijų, turi įsiregistruoti toje valstybėje, joje turi būti jos buveinė arba/ir pagrindinė veiklos vieta. Jeigu tokia įmonė norėtų perkelti pagrindinę veiklos vietą ar/ir buveinę į

¹ Europoje šie neigiami padariniai buvo pavadinti *Delaware efektu*, kurie trumpai galėtų būti apibūdinti kaip nepageidautinas įmonių teisės deregulavimas.

kitą valstybę, kuri taiko buveinės kriterijų, ji turėtų būti likviduojama pirmojoje ir iš naujo įsteigta (įregistruota) toje kitoje valstybėje.

3. ĮMONĖMS TAIKYTINOS TEISĖS REGLAMENTAVIMAS EUROPOS SĄJUNGOS TEISĖJE

Sureguliuoti įmonėms taikytinos teisės problemą pirmą kartą Europos Bendrijos pastangomis buvo bandyta dar 1968 m. siekiant reglamentuoti įmonių pripažinimo problemą. Europos Bendrijos sutarties 293 straipsnis valstybėms narėms suteikė teisę vesti derybas ir sudaryti tarptautines sutartis tam, kad jos savo nacionaliniams subjektams laiduotų: „... abipusį bendrovių arba įstaigų pripažinimą, jų juridinio asmens statuso išlaikymą jų buveinei keliantis iš vienos šalies į kitą, taip pat galimybę susilieti bendrovėms arba firmoms, kurias reguliuoja įvairių šalių įstatymai“. Šio EB sutarties straipsnio pagrindu 1968 m. vasario 29 d. buvo pasirašyta Konvencija dėl abipusio įmonių pripažinimo (angl. *Convention on Mutual Recognition of Companies and Bodies Corporate*)¹ [6]. Šios Konvencijos 14 straipsnis nustatė, kad ji įsigalios tada, kai ją ratifikuos visos EB valstybės narės. Olandijai atsisakius ratifikuoti Konvenciją, ji neįsigaliojo ir vargu ar valstybės dar dės pastangas, kad ji įsigaliotų ateityje [7, p. 90].

Pagrindinė problema, dėl kurios Konvencija taip ir liko neįsigaliojusi, buvo ta, kad penkių valstybių narių įstatymai, nustatantys įmonei taikytiną teisę, nukreipia į valstybę, kurioje yra faktiška juridinio asmens buveinė (*siège réel*). Taigi naudojamas vadinamasis buveinės kriterijus. Nors minėtų valstybių faktiškos juridinio asmens buveinės apibrėžimai iš dalies skyrėsi, tačiau didžiausią nepasitenkinimą ji sukėlė Olandijoje, kurios įstatymai juridiniam asmeniui taikytiną teisę apibrėžia pagal valstybės, kurioje yra juridinio asmens registruota buveinė (*siège statutaire*), kriterijus, labai panašus į Didžiojoje Britanijoje bei daugelyje Jungtinių Amerikos valstijų taikomą inkorporacijos kriterijų, įstatymus.

Konvencija stengėsi nustatyti valstybių narių pareigą pripažinti Konvencijoje išvardijamus juridinius asmenis, jei jie turi registruotą buveinę EB valstybėje narėje bei atitinka tam tikras sąlygas. Taigi pirmenybė Konvencijoje suteikiama registruotos buveinės (panašus į inkorporacijos) kriterijui. Konvencija taip pat nustatė, kad įmonės reali buveinė gali skirtis nuo registruotosios. Faktinė buveinė buvo apibrėžta kaip jos valdymo organų (ar administracinio centro) buvimo vieta (5 str.). Vis dėlto Konvencijos 3 ir 4 straipsniai suteikė teisę valstybėms taikyti ne Konvencijoje numatytos registruotos buveinės kriterijų, o pripažįstančios valstybės nacionaliniuose aktuose numatytą juridiniam asmeniui taikytinos teisės kriterijų, jei, pirma, įmonės registruota buveinė yra kitoje sutarties valstybėje, tačiau faktiškoji buveinė yra už EB ribų ir tokia įmonė neturi faktiškųjų verslo santykių nė su viena EB valstybe, arba, antra, jei įmonė įsteigta pagal kitos sutartyje dalyvaujančios valstybės įstatymus, bet jos faktiška buveinė yra valstybėje, kuri įmonei siekia taikyti savo pačios taisykles. Pastaroji nuostata buveinės kriterijų naudojančioms valstybėms leidžia suteikti šiam kriterijui prioritetą, neatsižvelgiant į Konvencijoje numatytą registruotos buveinės (inkorporacijos) kriterijų. Žinoma, tokia vienpusė išimtis valstybėms, kurios naudoja buveinės kriterijų, buvo nepriimtina kitoms valstybėms, naudojančioms inkorporacijos kriterijų. Pabrėžtina, kad Konvencija nesugebėjo suderinti dviejų priešingų įmonėms taikytinos teisės nustatymo kriterijų koncepcijų.

Remiantis EB sutartimi bendrovės arba firmos, įkurtos pagal EB valstybės narės įstatymus, turinčios Bendrijoje savo įregistruotą buveinę ar centrinę administraciją ar pagrindinę veiklos vietą, prilyginamos fiziniams asmenims, turintiems valstybės narės pilietybę (48 str. 1 d.). Analizuojant šią normą pažymėtina, kad tokios bendrovės arba firmos turėtų būti pripažįstamos valstybių EB narių Europos Bendrijų įmonėmis. Žinoma, ši nuostata išsprendžia tik konkrečios įmonės pripažinimą Europos Bendrijos įmone, tačiau neatsako į klausimą, būtent

¹ Konvencija reglamentuoja ne tik bendrovių, personalinių įmonių bei kooperatyvų, bet taip pat ir juridinių asmenų, veikiančių pagal viešąją ir civilinę teisę, pripažinimą, todėl išversti Konvencijos pavadinimą į lietuvių kalbą gana sudėtinga.

kokios valstybės įmone turi būti pripažįstama minėta Bendrijos įmonė. EB sutarties 48 straipsnio I dalis taip pat reiškia, kad Bendrijos įmonėms negali būti nustatomi jokie nauji ir turi būti panaikinti visi jau esantys steigimosi teisės ir jos įgyvendinimo apribojimai. Čia derėtų priminti ir EB sutarties 43 straipsnio II dalį, kuri nustato, kad steigimosi laisvei priskiriama teisė pradėti ir vykdyti savarankišką įmonės veiklą, taip pat bendrovių ir firmų steigimas ir vadovavimas joms.

Teisės teorijoje steigimosi teisė įmonėms yra skirstoma į antrinę steigimąsi – teisę steigti atstovybes, filialus ar dukterines įmones bei pirminį – teisę vykdyti ūkinę veiklą bei turėti savo administracinį centrą kitoje valstybėje, o ne toje, kurioje įmonė yra įsteigta [163, p. 18; 8, p. 756].

Taigi EB sutarties nuostatos įpareigoja valstybes suteikti steigimosi teisę tiek įsteigtomis, tiek įmonėms, turinčioms faktinę veiklos vietą ar administracijos centrą Europos Sąjungos valstybėje. Pažymėtina, kad 43 straipsnio I dalis draudžia valstybėms apriboti įmonėms teisę steigti filialus, atstovybes ir dukterines bendroves. Su Bendrijos teise laikomi nesuderinama net ir tokie atvejai, kai valstybė tiesiogiai ar netiesiogiai verčia įmonę veikti toje valstybėje per registruotą juridinį asmenį, nes įmonė turi teisę laisvai pasirinkti veiklos toje valstybėje formas (žr., pvz., Teisingumo teismo byla *Commission v. France* [9]).

Visai kas kita pasakytina apie įmonės pirminio steigimosi teisę. Šiuo aspektu įdomus yra Teisingumo Teismo sprendimas *Daily Mail* byloje [10]. Anglijos įmonė *Daily Mail* norėjo perkelti savo centrinę administraciją iš Didžiosios Britanijos į Olandiją, taigi iš vienos inkorporacijos (arba registruotos buveinės) kriterijų taikančios valstybės į kitą. Didžiosios Britanijos taisyklės draudė šiai įmonei persikelti į Olandiją, prieš tai nelikvidavus jos Didžiojoje Britanijoje, nors ir suteikė antrinio steigimosi teisę kitoje valstybėje narėje. Šioje byloje teismas konstatavo, kad reikalavimas likviduoti įmonę prieš perkeltiant jos registruotą buveinę (centrinę administraciją) suderinamas su Bendrijos teise [10, 24 pastraipa]. Taigi šioje byloje Teisingumo Teismas pritarė Didžiosios Britanijos taisyklėms, kurios iš esmės sudarė kliūtis pirminio steigimosi teisei. Nors EB sutartis abiems tiek fiziniams, tiek juridiniams asmenims suteikia steigimosi teisę, įmonėms ši teisė yra apribojama antriniu steigimu.

Panašios išvados galėtų būti padarytos ir iš *Factortame* [11] sprendimo. Tai byla, susijusi su žuvų kvotų paskirstymu. Norint, kad laivas galėtų pasinaudoti Didžiajai Britanijai skirtomis žuvų kvotomis, jis turėjo būti registruotas Didžiojoje Britanijoje. Siekdamas užkirsti kelią užsieniečiams tokiu būdu pasinaudoti Didžiosios Britanijos žuvų kvotomis, 1988 m. Didžiosios Britanijos parlamentas įkūrė žvejybinių laivų registravimo sistemą, kuri skyrėsi nuo kitų laivų registracijos. Tam, kad žvejybinis laivas galėtų pasinaudoti Didžiosios Britanijos žuvų kvotomis, pirma, šio laivo savininkas turėjo būti iš Didžiosios Britanijos, antra, laivas turėjo būti valdomas, administruojamas ir kontroliuojamas iš Didžiosios Britanijos, trečia, laivo valdytojas, vadovas ar kapitonas turėjo būti Britanijos pilietis. Teisingumo Teismas nustatė, kad tiek pirmasis, tiek trečiasis reikalavimai prieštarauja EB sutarties 52 (dabar 43) straipsniui, tačiau reikalavimas, kad laivas būtų valdomas, administruojamas ir kontroliuojamas iš Didžiosios Britanijos Teisingumo Teismo buvo pripažintas kaip suderinamas su Bendrijos teise. Teismas pabrėžė, kad toks reikalavimas „iš esmės atitinka 52 (dabar 43) straipsnyje nustatytą steigimosi sąvoką“ [11, 34 pastraipa].

4. BENDRO TAIKYTINOS TEISĖS NUSTATYMO KRITERIJAUS EUROPOS SAJUNGOJE BŪTINUMAS

Abiejose bylose Teisingumo Teismas įmonių steigimosi teisę apribojo antriniu steigimu. Kaip jau minėta, toks Teismo sprendimas, atrodytų, prieštarauja pačiai EB sutarčiai, kuri steigimosi teisės atžvilgiu vienodai traktuoja tiek fizinius asmenis, tiek įmones. Vis dėlto stengdamasis išvengti panašių interpretacijų *Daily Mail* byloje Teismas apeliavo į „dabartinę EB teisės būklę“ [10, 25 pastraipa], kuri Teisingumo Teismą vertė nepriimti jokio drastiško sprendimo. Vėliau *Centros* [12] byloje Teisingumo Teismas, remdamasis kai kurių Europos Sąjungos įmonių teisės specialistų teigimu [13, p. 312], gana drastiškai pakeitė savo nuomonę, įtvirtindamas įmonėms pirminio steigimosi teisę. Reikėtų sutikti su autoriais, pabrėžiančiais, kad *Centros* sprendimas neužtikrina bendro įmonėms taikytinos teisės kriterijaus [14], būtino sustabdyti *Delavare efektą*, bei garantuojančio tolesnį įmonių teisės unifikavimą Europos Bendrijoje. Vis dėlto priėmus *Centros* sprendimą abejojama, ar valstybėms, taikančioms buveinės kriterijų, bus naudinga jį toliau taikyti [13, p. 312]. Paminėtina ir tai, kad net kai kurie Vokietijos įmonių teisės specialistai [152, p. 392–393] siūlo atsisakyti buveinės kriterijaus tolesnio spartaus įmonių teisės unifikavimo Europos Sąjungoje vardan.

Bendras inkorporacijos kriterijus galėtų garantuoti įmonėms teisę be privalomųjų perregistravimo (ir su tuo susijusios įmonės likvidavimo) procedūrų perkelti savo buveinę ir veiklos vietą iš vienos valstybės į kitą. Tai yra pagrindinis ir pakankamai rimtas argumentas valstybėms narėms, taikančioms buveinės kriterijų, atsisakyti jo ir sutarti taikyti inkorporacijos kriterijų. Šio kriterijaus taikymas visoje ES išspręstų pirminio steigimosi teisės apribojimus ir taip įmonėms suteiktų teisę keisti faktiškąją buveinę. Žinoma, tokiu atveju įmonės vis dėlto negalėtų pakeisti pačios įmonei taikytinos teisės be atitinkamų likvidavimo procedūrų bei steigimosi procedūrų naujojoje valstybėje.

Pažymėtinas ir kitas argumentas už inkorporacijos teorijos pasirinkimą Europos Sąjungoje. Bendro įmonėms taikytinos teisės kriterijaus stoka Europos Sąjungoje bei su tuo susijusi įmonių pirminio steigimosi teisės problema varžo Europos Sąjungos įmonių veiklą. Neretai ekonomine nauda grindžiamas įmonės sprendimas perkelti administracinį centrą (buveinę) į kitą valstybę, Europos Sąjungos narę, vis dėlto gali būti nepalankus įmonėms dėl papildomo įmonės apmokestinimo bei įvairių papildomų naujosios valstybės, į kurią įmonė perkelia savo buveinę, reikalavimų. Profesoriaus E. Ferlaugo nuomone, tokia „įmonės „ekstra kontrolė“, kuri taip pat reiškia grėsmę, kad bus „pakelta įmonės uždanga“¹ net nesiaiškinant konkrečios įmonės statuso, yra rimta kliūtis bendrai Europos įmonių teisei“ [163, p. 16]. Toks reikalavimas galėtų būti visiškai pateisinamas kalbant ne apie Europos Sąjungos įmones (tas, kurios nėra įsteigtos, registruotos, neturi nuolatinės buveinės, centrinės administracijos ar veiklos vietos Europos Sąjungoje). Europos Sąjungos įmonėms tokio reikalavimo taikymas nėra visiškai logiškas, nes Europos Sąjungos įmonių teisė yra pakankamai unifikuota, o valstybių nesugebėjimas susitarti dėl bendro kriterijaus taikymo tik apsunkina tolesnį įmonių teisės unifikavimą. Suprantama ir tai, kad iš Didžiosios Britanijos į Vokietiją perkelianti savo registruotą buveinę įmonė, pasirinkusi bendrą inkorporacijos kriterijų, tam tikrais klausimais nebus saistoma Vokietijos teisės (pvz., ir dėl darbuotojų dalyvavimo valdant įmonę), o tai Vokietijai vargu ar priimtina. Šios valstybės įmonių teisės bei ekonomikos specialistai gali būgštauti, kad įmonės, norėdamos išvengti Vokietijos teisės reikalavimų, steigsis kitose valstybėse, kuriose įmonių teisės ir pareigos yra mažiau reglamentuotos. Su tokia nuomone negalima nesutikti, nes bendro inkorporacijos kriterijaus taikymas Jungtinėse Amerikos Valstijose sukėlė įmonių teisės dereguliavimo bangą, o tai darė įtaką investitorių apsisprendimui steigti naujas įmones būtent tose valstijose. Įmonių teisei iškiltų grėsmė prarasti savo vieną iš pagrindinių unifikuotos įmonių teisės tikslų – užtikrinti akcininkų, kreditorių bei darbuotojų apsaugą [174, p. 8–22].

Šioje situacijoje priimtinausią sprendimo būdą yra pateikęs Freiburgo Universiteto

¹ *Lifting the corporate veil* (angl.) – doktrina, kuri trumpai galėtų būti apibūdinama kaip akcininkų bei pagrindinės bendrovės atsakomybės už įmonės prievoles doktrina.

profesorius U. Blaurockas, kuris siūlo visoms valstybėms narėms pasirinkti inkorporacijos kriterijų, suteikiant teisę valstybei, į kurią persikelia įmonės buveinė ar pagrindinė veiklos vieta, taikyti jos įmonių teisėje nustatytus privalomuosius reikalavimus [152, p. 392–393] darbuotojų dalyvavimo valdant įmonę, įmonės grupių veiklos reglamentavimo ir kitais Europos Sąjungos teisės normos akte arba aktuose aiškiai nustatytų sričių klausimais. Ši privalomųjų reikalavimų taisyklė galėtų būti taikoma iki tol, kol Europos Sąjungos įmonių teisė bus visiškai unifikuota ir valstybių taikomi privalomieji reikalavimai taps tapatūs.

IŠVADOS

Europos Sąjungos įmonių teisės unifikavimas pastaruoju metu susidūrė su nemažomis problemomis. Viena jų – įmonėms taikytinos teisės kriterijų nustatymas, kurie skiriasi Europos Sąjungos valstybėse narėse, todėl būtina suvienodinti Europos Sąjungos valstybėse taikomus įmonei taikytinos teisės nustatymo kriterijus. Apibendrintai teigtina, kad buveinės kriterijai užkerta kelią tam, kad būtų garantuojama Europos Sąjungos įmonėms pirminio steigimosi teisė. Pažymėtina, kad bendro inkorporacijos kriterijaus pasirinkimas Europos Sąjungoje galėtų būti išeitis, kuri padėtų sureguliuoti įmonėms taikytinos teisės problemas Europos Sąjungos įmonių teisėje ir paspartintų Europos Sąjungos įmonių teisės unifikavimą.

□ □ □

LITERATŪRA

1. **The Treaty** Establishing European Community // European Union. Consolidated Treaties. – Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 1997.
2. **Ebke W. F.** Company Law and the European Union: Centralized versus Decentralized Lawmaking // The International Lawyer. 1997. Vol. 31. No. 4.
3. **Луниц Л. А.** Курс международного частного права // Особенная часть. – Москва, 1975.
4. **Kuhn L.** Private International Law. – USA, 1989.
5. **Morris J. H. C.** The Conflict of Laws // Third edition. – London, 1984.
6. **BGBL.** II (BendengesetzblattTeil II) 370. 1972.
7. **Lasok D., Stone P. A.** Conflict of Laws in the European Community. 1987.
8. **Craig P., Grainne de Burca.** EU Law text, cases and materials // Second edition. – Great Britain, 1998.
9. **Byla** 270/83 Commission v. France, 1986. E.C.R. 273 (1987), 1 C.M.L.R. 401.
10. **Byla** 81/87 R v. HM Treasury & Commissioners of Inland Revenue, *ex parte* Daily Mail & General Trust PLC, 1988. E.C.R. 5483.
11. **Byla** C–221/89 Regina v. Secretary of State for Transportation *ex parte* Factortame, 1991. E.C.R. 3905.
12. **Byla** C–221/97 Centros Ltd v Erhervs – og Selskabsstyrelsen, 1999. E.C.R. 1495.
13. **Werlauff E.** Using a Foreign Company for Domestic Activities // European Business Law Review. 1999. Vol. 10. No. 7&8.
14. **Ebke W.F.** Centros – Some Realities and Some Mysteries // American Journal Comparative Law. 2000. Vol. 48.
15. **Blaurock U.** Steps Toward a Uniform Corporate Law in the European Union // Cornell International Law Journal. Vol. 31. No. 2. 1998.
16. **Werlauf E.** EC Company Law. – Copenhagen, 1993.
17. **Blackburn T. E.** The Unification of Corporate Laws: the United States, the European Community and the Race to Laxity // George Mason Independent Law Review. 1994. Vol. 3. No. 1.

□ □ □

The Unification of the Company Law in the European Union and the Problem of Conflicts of Corporate Law

Doctoral Candidate I. Vėgėlė

Law University of Lithuania

SUMMARY

This article focuses on one of the most urgent problems of the European Company law. It covers the conflicts of corporate law and their influence to the unification of the European Union Company law. It analyses the regimes of conflicts of corporate laws as well as overviews which matters shall be governed by the law applicable to the company.

The article analyses the Convention on the Mutual Recognition of Companies and Bodies Corporate, signed on 29th February 1968, the provisions of the Treaty Establishing the European Community and the relevant cases of the Court of Justice. The article concludes the necessity to unify the regimes of conflicts of corporate laws in all the member states to the European Union.

